

Inkvizicija i širenje hereze u Europi od polovice 12. stoljeća do polovice 13 stoljeća

Topić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:837771>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Odjel za povijest
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb

Inkvizicija i širenje hereze u Europi od polovice 12. do polovice 13. stoljeća

Kandidat: Ivan Topić

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Jukić

Komentor: dr. sc. Marko Jerković

Zagreb, 2017.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Društvo 12.st.....	2-3
2.1.Sloboda tumačenja evanđelja.....	3-4
3. Najraširenije hereze.....	5
3.1.Katari ili Albigenzi.....	5-6
3.2.Valdenzi.....	6-8
3.3.Bogumili.....	8
3.4.Spirituali.....	8-9
3.5.Ostala krivovjerja.....	9-10
4. Odgovor Crkve.....	11
4.1.Inocent III.....	11-14
4.2.Začeci Inkvizicije.....	14-15
4.3.Inkvizijski postupak.....	15-16
4.4.Propovijed.....	16-18
4.5.Sveti rat.....	18-19
5. Zaključak.....	20

1. Uvod

Hereza i krivovjerje potresali su Katoličku crkvu sve od njenih početaka, no u 12. stoljeću je ta opasnost prerasla sve okvire. Inkvizicija je institucija koju je iznjedrila Crkva kako bi zaustavila krivovjernike. Ovaj rad će ukratko ukazati na probleme koji su pospješili širenje hereze, od polovice 12. st. do polovice 13. st., te pokušati objasniti instituciju *Inkvizicije* kakva je zaista bila.

Rad je podijeljen na tri glavna dijela: društvo 12. st., najraširenije hereze i odgovor Crkve. Prvi dio u kratkim crtama objašnjava stanje puka i klera u vrijeme najopasnijih hereza, te kako i zašto je laičko tumačenje Biblije postalo gorući problem Crkve. U nastavku se opisuju hereze i njihovi začetnici, počevši od onih najopasnijih. Dalje u radu se opisuje odgovor same Crkve na krivovjerje, te koliku je ulogu zapravo imala inkvizicija u suzbijanju hereza. Rad je ograničen na period od stotinu godina, pošto inkvizicija u drugačijem obliku traje sve do 17. st., to područje zahtjeva zasebno istraživanje.

2. Društvo 12. stoljeća

Kada se govori o društvu u 12. stoljeću prije svega treba napomenuti da je Crkva kontrolirala ili barem pokušala kontrolirati svaki aspekt društvenog života kršćana. Religija je bila okosnica života. Tada je kršćanstvo bilo usidreno u gotovo svim krajevima Europe. Reforme koje su počele već u 11. stoljeću vratile su stare ideologije; povratak *apostolskom načinu života*¹, što je bilo okosnica mnogih zbivanja, kao što ćemo kasnije vidjeti. Nagli rast gradova i sela koje je donijelo 12. stoljeće očituje se u mnogim stvarima. Trgovački sajmovi kojih je sve više, čak i u manjim gradovima, omogućuju većini stanovništva ono što je donedavno bilo rezervirano samo za ljude viših staleža, razmjenu robe, ideja i sl. Krčenje šuma i isušivanje močvara donijelo je nove obradive površine, te doslovno: „maknulo vuka s vrata“².

Demografski rast stanovništva omogućio je razvoj obrta, tropoljni sustav obrade zemlje, tehnološki razvitak, okupljanje velike radne snage koja se koristila uvelike za izgradnju crkava i palača velikih dimenzija. Europski gradovi su procvatili u svoj svojoj raskoši. Prema M. K. Bennettu, povećanje broja stanovnika u cijeloj Europi kretalo se od 27 milijuna oko 700. g. do 42 milijuna godine tisućite i 73 milijuna oko 1300.³ Ljudi su se osjećali sigurnije u takvom okruženju, ne samo fizički sigurno, već u duševnom i financijskom smislu. Mnogi europski gradovi postali su mjesta hodočašća. Najpoznatija takva mjesta u Europi zasigurno su bila Canterbury i Santiago de Compostela, a izvan nje Jeruzalem.

Najveći razlog uzleta 12. st. treba tražiti u obradivoj zemlji, koje je sada bilo u izobilju. Vladajući staleži i Crkveni velikodostojnici nisu bili zainteresirani za obrađivanje svojih posjeda. Taj zadatak pao je na leđa seljaka koji su većinu svog uroda davali Crkvi i vladaru. Sve navedene promjene nam se danas ne čine velike, ali nema sumnje da su tadašnjim stanovnicima predstavljale probleme s kojima se trebalo nositi. U takvom naglom broja stanovništva i promjenama jedan kontrast obilježio je ne samo 12. st. već i cijeli srednji vijek. Borba Crkvene i svjetovne vlasti bila je na vrhuncu. Pape su izopćenjima i prokletstvima tražili svoja prava, dok su vladari odbijali priznati papu sve dok im se ne priznaju njihovi zahtjevi. Svaka strana sa svojim pristašama, činilo se da sukobima nema kraja.

¹ Geoffrey BARRACLOUGH, *The Christian World*, London, 2003., 136.

² BARRACLOUGH, *The Christian World*, 133.

³ Jacques LE GOFF, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, Zagreb, 1998., 90.

Crkva koja se sve teže nosila s problemima unutar svoje hijerarhije, istovremeno se udaljavala od običnog puka. Narod je sve više želio sudjelovati u kreiranju duhovnog života, što je bilo izričita privilegija crkvenog klera. Tumačenje Biblije od strane laika će postati gorući problem Crkve.

2.1. Sloboda tumačenja evanđelja

Pitanje nauka Crkve proteže se od samih početaka kršćanstva, no u 12. st. kada je kršćanstvo već bilo na „čvrstim“ nogama, kao religija koja je već utkana u Europske države, tumačenje Biblije od strane laika nije moglo proći neprimjetno. Laički propovjednici, pučki navjesticitelji Evanđelja, putujući karizmatici-propovjednici; svi oni su pohrlili u sela i gradove ne bi li stekli kojeg sljedbenika. Razlog uspješnosti takvih samopozvanih evanđelista možemo pronaći u ponašanju biskupa, crkvenih velikodostojnika pa i samih papa. Političke igre, trgovanje oprostom od grijeha, dvojbeni zakoni, raskalašenost Kurije općenito doveli su do udaljavanja puka od Crkve⁴. Prosvjedi protiv takvog načina života kreću iz redova same Crkve. Pronalazimo ih već početkom stoljeća u propovijedima lutajućih propovjednika kao npr. Petra iz Bruisa, Tanchelma Barbantskog, Henrika iz Lausanne, Eona od Stelle⁵. Jedan od najvećih radikala tih godina bio je Arnold iz Brescie⁶, koji je zbog svojih propovijedi na kraju bio uhićen i obješen.

Crkva koja je od početka željela stati na kraj ovakvoj „neposlušnosti“ svjetovnjaka morala je reagirati na najmanje znakove odstupanja od Crkvenog nauka. Tako nisu bili pošteđeni niti renomirani crkveni teolozi tog doba. Poznato je da je Toma Akvinski bio prozivan zbog svojeg neortodoksnog učenja. Naime, Tomi je spočitavano da je njegovo učenje u suprotnosti s učiteljstvom Augustina (354. – 430.) i Anselma Canterburyjskog (1033. – 1109.)⁷. Tomin je nauk ipak u konačnici bio obranjen.

Uzevši u obzir sveukupnu situaciju društva i religije u 12. st. nameće se zaključak da je Crkva izazivala nezadovoljstvo, ne samo običnog puka, nego i samog klera. Nema sumnje

⁴ Draženko TOMIĆ, *Inkvizicija*, Zagreb, 2004., 16.

⁵ Vidi više: Hubert JEDIN, *Velika povijest Crkve*, Zagreb, 1993., 117.

⁶ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 118 - *Abelardov učenik, regularni kanonik, koji je reformne ideje svojega doba domislio do kraja zahtijevajući apostolski siromašnu, putujuću Crkvu, te tražio od svećenika i biskupa prijezir svijeta i poniznost. Arnold je, zatim, stradao ne samo zbog radikalnosti svojih zahtjeva nego i zbog svojega nesmotrenog pokušaja da politikom prokrči put svojim idejama.*

⁷ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 80 - *Osim toga, tomističko učenje nije moglo dokazati kako je mrtvo Kristovo tijelo identično s njegovim živim tijelom, budući da je jedina supstancijalna forma duša, koja se povlači sa smrću.*

da je puku bilo teško gledati kako se Crkva koja propovijeda siromaštvo, isposništvo i ne materijalizam udaljava od svojih vrijednosti. Sigurno je da su mnogi „slobodni“ propovjednici mislili da rade pravednu stvar, u ime vjere, propovijedajući povratak siromaštvu, no bio je to nagovještaj problema. Kao što je već napomenuto, tumačenje evanđelja je bilo smatrano herezom, osim ako se time nije bavio crkveni vjerodostojnik. Sve dok Crkva pod svoje okrilje ne uzme ove laičke propovjednike, oni su bili smatrani hereticima.

3. Najraširenije hereze

Prije svega trebalo je razlikovati krivovjerje od hereze (**airesis** = mišljenje, sljedba⁸) U krivovjerje su prije svega spadale druge religije i učenja koja su imala nikakve ili gotovo nikakve veze s kršćanstvom, dok se kod hereze može govoriti samo kod kršćana koji su interpretirali evanđelja na vlastiti način, često drugačije od Crkvenog nauka. Čini se da većina hereza koje su potresale Europu krajem 12. stoljeća imaju nešto zajedničko – elemente nekih starokršćanskih hereza s kojima se Crkva borila u svojim počecima (manihejstvo, gnosticizam). Dva najraširenija heretička pokreta koje su najžešće zaprijetile katoličkoj Europi bili su Katari i Valdenzi.

3.1. Katari ili Albigenzi

Katari su zasigurno bili najznačajniji srednjovjekovni heretički pokret čak i ako sudimo po njihovom broju i odličnoj organizaciji.⁹ Obilježje masovnog pokreta hereze možemo vidjeti tek pojavom katara na Europskoj sceni. Katari (ime se pojavljuje od 1163.) su u svom nauku zastupali manihejski dualizam u dvostrukom smjeru, jednog apsolutnog i, drugog, umjerenog oblika¹⁰. Čini se da je katarstvo došlo na Zapad s Istoka, posredstvom trgovaca i putnika iz Bugarske koji su bili protjerani za vladanja cara Manuela I. Komnena (1143. – 1180.).¹¹ Katari dijele zapanjujuće sličnosti s Bogumilima, istočnom sektom podrijetlom iz Bugarske, te se čini kako Katari u velikoj mjeri duguju svoje početke bogumilskom učenju koje se infiltriralo u Zapad, vjerojatno u istočnoj njemačkoj blizu Kölna.¹² Katarstvo se uspjelo brzo proširiti Francuskom (posebno pokrajine Languedoc i Alby – po kojoj su dobili ime) zbog svog načina propovijedanja, jednostavnosti nauka, težnje siromaštvu i teških prilika u društvu općenito. Pretpostavlja se da su tokom vremena preuzeli ime Albigenzi. Proširili su se i po Italiji, posebno sjevernim dijelovima, Toskani i Lombardiji. Gradovi su bili posebno pogodno mjesto za skupljanje sljedbenika. Protestantski pisac Emil Luca tvrdi da se „...snažan pokret katarijanaca i albigežana nije zadovoljio (samo) time da raskrinka nedolično stanje Crkve i da se bori protiv njega, nego je potpuno odbacio

⁸ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 13.

⁹ Donald LOGAN, *A History of the Church in the Middle Ages*, Routledge, 2005., 203.

¹⁰ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 118 :Dobar bog, kao stvoritelj duhova, zao bog, kao stvoritelj vidljivog svijeta, predstavljaju poretku koje je Sotonino djelovanje izmiješalo.

¹¹ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 118; TOMIĆ, *Inkvizicija*, 2004., 21.

¹² LOGAN, *A History of the Church in the Middle Ages*, 203.

svećenstvo, kult sveto-otajstva, obožavanje svetaca, a rimska Crkva mu je bila prototip sotonske ustanove¹³.“

Katari su u svojoj borbi protiv Crkve otišli korak dalje od drugih. Izabrali su neku vrstu *protupape* koji je bio iz redova *savršenih*.¹⁴ Održali su koncil pod vodstvom svoga biskupa u Saint-Felix de Carman-u 1167.¹⁵, što je značilo da je katarstvo kao religija sada opasno zaprijetila kršćanstvu. Popularnost katara je toliko rasla da je papa Inocent III. morao intervenirati. Okupio je Inocent godine 1209. otprilike 15 do 20 tisuća duša, pod vodstvom grofa Simona od Montforta, u ono što će biti poznato kao *Albigenski križarski rat*¹⁶. Rat je s prekidima trajao sve do 1255. kada je pala zadnja utvrda katara u južnoj Francuskoj. Najpoznatija bitka rata, možemo reći krvoproliće, dogodila se 22. srpnja u gradu Beziers u kojem je u otimačini i pljački stradalo 15 000 ljudi. Papinski je poslanik navodno izgovorio: *“Pobijte ih sve. Bog će svoje prepoznati.”* U ekstatičnom zanosu Arnald-Amaury je u pismu papi napisao kako „ni dob, ni spol, ni položaj nisu bili pošteđeni.“¹⁷ Vrlo je vjerojatno da Crkva nije priželjkivala rat u Europi za suzbijanje katarske hereze, ali nesumnjivo je bio uspješan. Poslije 1255. katara je sve manje, zbog straha od progona, ali su se u manjoj mjeri održali do danas.

3.2. Valdenzi

Pokret koji je nastao u Francuskoj krajem 12. st. ime je dobio po lionskom trgovcu Petru Valdesu, koji je 1175. podijelio sva svoja stečena bogatstva i krenuo propovijedati siromaštvo. Dao je za sebe prevesti Novi zavjet i neke knjige Staroga zavjeta na provansalski.¹⁸ Valdes je brzo stekao sljedbenike zbog njegovog jednostavnog izgleda i nauka. Postali su poznati kao *lionski siromasi*. U početku su slijedili primjer apostolskog života, no problem s Crkvom je nastao kada su počeli propovijedati.¹⁹ Propovijedali bi po dvojica na cestama i trgovima, po kućama i crkvama apostolsko siromaštvo i nasljedovanje

¹³ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 21 – 22.

¹⁴ Eamon DUFFY, *Sveci i Grešnici: Povijest papa*, Rijeka, 1998., 112 - *Oni su poistovjećivali materijalni svijet sa zlom, pa njihovi vođe ili „savršeni“ nisu jeli meso, uzdržavali se od spolnog čina i nijekali vrijednost crkvenog sakramentalnog sustava.*

¹⁵ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 120: *Preko bugarskog katarskog biskupa Nikete i njegova učenika Marka prodrlo je katarstvo u svojem radikalno-apsolutnom obliku u južnu Francusku, gdje je kod Saint-Felix de Carman moglo održati koncil (1167).*

¹⁶ Vidi više: Michael BAIGENT, Richard LEIGH, *Inkvizicija*, Zagreb, 1998., str. 10 - 12.

¹⁷ BAIGENT, LEIGH, *Inkvizicija*, 11.

¹⁸ JEDIN, *Velika Povijest Crkve*, Zagreb, 118.

¹⁹ LOGAN, *A History of the Church in the Middle Ages*, 210.

Krista²⁰. Podijelili su se u dva razreda, slično kao i katari; *savršeni* – propovjednici, predstojnici, dušobrižnici, i *vjernici* – prijatelji, podupiratelji, simpatizeri, obični pristaše.²¹

Vrlo brzo su se proširili po ostatku Europe. U sjevernoj Italiji započeli su igrati posebnu ulogu kao *lombardski siromasi*, te su se razlikovali od *lionskih siromaha*²². Valdenzi su se proširili po srednjoj i istočnoj Europi; u Njemačku gdje su se nazivali *Runkler* (rucnarii), nazvani su po Ivanu iz Ronca, prvom vođi lombardskih siromaha.²³ Iako su si Valdenzi iz raznih krajeva pomagali međusobno, niti jedni nisu priznavali vrhovnu vlast *lionskih siromaha* od kojih je sve počelo. *Lombardski siromasi* su bili bliži humilijatima po načinu života; nisu htjeli živjeti od prosjačenja, već u radnim zadrugama. Valdenzi nisu kategorički odbacivali crkveni ustroj kao neke druge hereze, no pitanja njihove vjerske dogme nisu se slagala sa Crkvenima. To se može zaključiti iz njihova stava da je čovjek dužan pokoravati se samo dobrim, a ne i lošim svećenicima, te da propovijedati Evanđelje smije svatko, bez obzira na naobrazbu, pa i žene²⁴. Petar Waldes je pokušao od dvojice papa dobiti potvrdu pravila svoje organizacije kao novoga crkvenog reda, ali je oba puta bio odbijen.²⁵ Papa Aleksandar III. pohvalio je težnju za siromaštvom Petra Valdesa, ali je zabranio propovijedati o vjeri, a o moralu samo pod nadzorom klera.²⁶

Čini se da su Valdenzi stekli simpatije čak i od svojih neistomišljenika, no postajali su sve više protusvećenički nastrojeni. Iako su uz Katare bili najveći pokret, Valdenzi nisu simpatizirali Katare protiv kojih su čak i propovijedali. U očima Crkve bio je to isti problem, bez velikih razlika među njima.²⁷ Treći lateranski koncil 1179. konačno je odbacio valdenge, izravno ih gurnuvši prema krivovjerju.²⁸ Izopćeni su također na sinodi u Veroni 1184.²⁹ Nagli uspjeh Valdenga može se tražiti u tome što su svetovnjaci mogli propovijedati Evanđelje, te su na taj način vrlo brzo proširili svoj nauk Europom. Nije im bila potrebna Crkva za molitvu, niti su poštivali hijerarhiju. Sličnost između Valdenga i ostalih krivovjernih pokreta je to da su prihvaćali katoličku vjeru, ali odbacivali svećenstvo, što je na kraju dovelo do njihovog

²⁰ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, Zagreb, 1998., 120.

²¹ Isto, str. 120.

²² Isto, str. 246.

²³ Isto, str. 246.

²⁴ TOMIĆ, *Inkvizicija*, Zagreb, 29.

²⁵ Ivo GOLDSTEIN, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2008., 297.

²⁶ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 120.

²⁷ LOGAN, *A History of the Church in the Middle Ages*, 2004., 211.

²⁸ GOLDSTEIN, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 2004., 297.

²⁹ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 120.

progona. Širenje pokreta se nastavilo do 16. st. u Francuskoj, dok je pokret u Lombardiji lagano nestajao, održao se u Piemontu gdje ih ima i danas.³⁰

3.3. Bogumili

Bogumili su se pojavili na istoku Europe u Bugarskoj i Makedoniji za cara Petra (969.)³¹. Vjerojatno su trgovci i križari prvi donijeli kući bogumilske tendencije s Istoka, gdje su bogumili iz Bugarske bili došli u Bizant, te odande, progonjeni i tjerani za vladanja Manuela I. Komnena (1143 – 1180) pošli na Zapad.³² U Konstantinopolu se nalazila Latinska dualistička crkva, sve do 1261. kada je osvojen, iz koje je bogumilsko učenje možda proisteklo.³³ Bogumili se povezuju s bosanskim kršćanima i Bosanskom Crkvom, od kuda su se pretpostavlja se, proširili Balkanom. Poznati su još pod imenom *fundagiagita* zbog kožnih torbi u koje su skupljali milodare.³⁴

Bogumilsko poimanje svijeta dovelo ih je u nezgodan položaj u samim počecima. Bogumili vjeruju u jednoga Boga, univerzalno počelo i stvoritelja duhovnog i materijalnog svijeta, koji je *Satanelu* dao vlast na zemlji na određeno vrijeme. Uobičajeno krštenje zamjenjuju duhovnim krštenjem koje se podjeljuje polaganjem ruku i zazivanjem Duha Tješitelja. Isus se prividno utjelovio, vjeruju bogumili, te se stoga ne klanjaju križu niti štiju ikone kao ostali pravovjerni, nego se zalažu za evanđeoski život i prvotno siromaštvo.³⁵ Njihovi misionari su ubacili svoje dualističke ideje te potaknuli nastanak valdenga i katara, no Bogumili nikada nisu prodrli u Europu u svom izvornom obliku kakvog nalazimo na Balkanu.

3.4. Spiritualni

Početke spiritualnog pokreta u 13. st. možemo vidjeti u djelima Joakima iz Fiore (+1202.) koji teži povratku redovništva i Crkve izvornim idealima.³⁶ Joakim je boravio u

³⁰ LOGAN, *A History of the Church in the Middle Ages*, 212.

³¹ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 27.

³² JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 118.

³³ Andrew ROACH, „Penance and the Making of the Inquisition in Languedoc“, *Journal of Ecclesiastical History*, London, 2001, 419 .

³⁴ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 27: „torbeši“.

³⁵ Isto, str. 27 – 28.

³⁶ Isto, str. 31.

cistercitskom samostanu u Reggio di Calabria³⁷. Dio franjevačkog reda je prihvatio Joakimovo učenje, od čega je zapravo najbitnije bilo – povratak siromaštvu. Već za života sv. Franje započela je borba za ideal savršenog siromaštva. Može se reći da su spiritualni pokreti koji teže asketizmu, zaziranju od znanosti, povratak korijenima, zasmetali Crkvu jer se osjećala prozvanom zbog načina života njezinih službenika. Tako je sv. Bonaventura, general reda, od 1257. morao braniti franjevačko siromaštvo, a u isti mah se boriti protiv joakimističkih apokaliptičnih strujanja u redu.³⁸ Taj ogranak franjevačkog reda je za svoje propovijedi počeo koristiti knjigu „*Liber Introductorius*“ koje je objavio Gerardo iz Borga (1254.).³⁹ Papa Aleksandar IV dao je knjigu spaliti sljedeće godine. Spirituale kako su ih počeli nazivati je vodio Peter Joannis Olivi, oko kojega se okupio puk u Montpellieru kada je morao braniti svoj nauk pred Crkvom.⁴⁰ Pokret se proširio po Njemačkoj, Francuskoj i Italiji. Kao što je već napomenuto, pokret spirituala zadao je mnogo problema franjevačkom redu, koji se ipak uspio oporaviti. Koliko je pokret dobio na snazi možda najbolje govori činjenica da se pred papinski sud dovelo pitanje Isusovog siromaštva⁴¹. Godine 1317. papa Ivan XXII. konačno je presudio protiv „odmetnutih franjevaca“, te im je naređeno neka se pokore njegovoj vlasti i pristanu uz glavnu struju Franjevačkog reda⁴². Pokret spirituala je nešto kasnije u 14. i 15. st. iznjedrio dva nova pokreta: opservante i konventualce.

3.5. Ostala krivovjerja

Osim najvažnijih, gore navedenih hereza, postojale su također i druge hereze, koje su lako mogle postati opasne i poprimiti obilježja velikog pokreta. Svi oni vuku korijene iz dualističkih, maniheističkih te naturalističkih ideja. Sve su to bile stare hereze, u novom obliku. Herezom se smatralo čaranje, bacanje uroka te prizivanje demona. Bili su to pokreti poput *Apostolske braće* (Apostolci) – koji je dobivao mnoge pristaše među nižim klasama. Pokret je dobio na snazi u Italiji, pogotovo oko Piemonta. Seljaci koji su se tada već pobunili protiv tamošnjeg biskupa, vrlo brzo su počeli popunjavati redove Apostolaca koje je vodio biskup Dolcino⁴³. Pokret je to koji se već pojavljivao u 6. i 11. Stoljeću, i kao tada, i sada je

³⁷ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 31.

³⁸ JEDIN *Velika povijest Crkve*, 425.

³⁹ Isto, str. 425.

⁴⁰ Isto, str. 425.

⁴¹ Isto, str. 427- *Dominikanac Ivan iz Belne bio je kao inkvizitor u nekom procesu protiv Begarda proglasio tvrdnju o potpunom Kristovu siromaštvu heretičkom. Protiv toga je prosvjedovao franjevac Berengar iz Perpignana pozivajući se na Nikolu III. Tako je pitanje završilo pred papinskim sudom.*

⁴² BAIGENT, LEIGH, *Inkvizicija*, 55.

⁴³ Vidi više: <https://www.britannica.com/biography/Fra-Dolcino>, zadnji puta pristupljeno 04. Rujna. 2017.

bio suzbijan od redova crkve. Nikada nije imao obilježja velikog pokreta ili zaprijetio Crkvi kao Katari ili Valdenzi. Pokret *humilijata* također je bio jedan od pokreta koji je počeo u Italiji, i dijelio je velike sličnosti s pokretnom katara.⁴⁴ Pokret se na sreću nije proširio izvan Italije.

Već spomenuta *Crkva Bosanska* bio je jedan od sličnih pokreta koji se često izjednačavao s Bogumilima, međutim radi se o dva različita učenja koja su se našla na istom prostoru u isto vrijeme. Po svom ustrojstvu Crkva Bosanska je slična katarsko. Iako o Crkvi Bosanskoj najviše saznajemo iz tekstova koje su pisali njihovi progonitelji, o njima nemamo mnogo informacija. Pretpostavlja se da su se priklonili dualističkom učenju o dva svijeta: *nematerijalnom* (dobro) i *materijalnom* (zlo)⁴⁵.

⁴⁴ LOGAN, *A history of the Church in the Middle Ages*, 212.

⁴⁵ http://www.camo.ch/korjeni_i_ucenje.htm., zadnji puta pristupljeno 01. Rujna. 2017.

4. Odgovor Crkve

Katolička crkva se već u samim svojim počecima suočavala s krivovjermem, herezom ili jednostavno krivim tumačenjem Biblije. Sve se promijenilo krajem 11.st. Prijelomne 1095. godine službeno je otvoren novi put prema Božjem kraljevstvu. Te je godine papa Urban II izašao na postolje podignuto ispred grada Clermonta i započeo propovijed o ratu u ime križa, prema kojem su svi sudionici toga rata mogli doći u Božje kraljevstvo odlaskom u rat protiv krivovjernika.⁴⁶ Razlika 11., 12. i 13. st. naspram ranijih stoljeća je u tome što je Crkva sada već imala etabliranu vlast koja je počivala na kanonskom pravu. Crkva je bila u svojim najmoćnijim trenucima, predsjedali su neki od najmoćnijih i najutjecajnijih papa u crkvenoj povijesti, što nije bila samo sretna slučajnost. Jedan od takvih papa bio je Inocent III., jedan od najmlađih i najutjecajnijih papa u crkvenoj povijesti. Kao branitelj vjere Inocent je ustao na samom početku svog pontifikata protiv hereze, ili protiv hereza. Dvije hereze koje su osobito privukle pozornost Inocenta bile su hereze valdenza i albigenza.⁴⁷

4.1. Inocent III

Inocent III, pravim imenom Lotar od Segnie rodio se u zamku Gavignano početkom 1161. kao sin Trasimunda od Segnie. Preko majke iz kuće Scotti bio je usko povezan s rimskim gradskim patricijatom, što mu je omogućilo vrhunsko školovanje.⁴⁸ Školovao se u Parizu i Bologni pod nekima od najutjecajnijih profesora svoga vremena. Inocent III. je jedan u nizu „papa pravnika“ koji su se uzdigli kada je kanonsko pravo postalo središtem kanonskog sustava. Njegov prvi životopisac opisao ga je kao „jakog, postojanog, velikodušnog i vrlo oštrog“.⁴⁹ Iza sebe je ostavio nekoliko djela koja su postala osnova za kasnija liturgijska služenja kao *Otajstva mise*.⁵⁰ Također njegovo poznato djelo *Rasprava o bijedi ljudskog stanja*⁵¹ odražava njegove stavove o bijedi i taštini svijeta u kojem se nalazimo. Vidljivo je iz svega ovoga da je Inocent III. bio vrlo inteligentan i pronicljiv čovjek, te da je zbog tih kvaliteta bio izabran za papu, više nego li zbog svojih dobrih obiteljskih veza, kako se može činiti na prvi pogled. Kao papa Inocent III. će u svojim govorima biti energičan i

⁴⁶ BAIGENT, LEIGH, *Inkvizicija*, 1.

⁴⁷ Jacques MERCIER, *Povijest Vatikana*, Zagreb, 2001., 179.

⁴⁸ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 161.

⁴⁹ DUFFY, *Sveci i grešnici*, 110.

⁵⁰ Isto, str. 110.

⁵¹ Isto, str. 110.

autoritativan. Njegove odluke nisu smjele biti osporavane, niti je dopuštao da itko o njima raspravlja.⁵²

Inocentu je bilo samo 38 godina kada je izabran za papu. Inocent je već u početku svoga pontifikata postavio dva jasna cilja: reformu Crkve i ponovno osvajanje svetih mjesta. Iako je bio pretežno slabog zdravlja, obavljao je svoje dužnosti s neumornim žarom. Postoji zanimljiv zapis s logorovanja 1202. koji jasno prikazuje Inocentovu predanost: *U žestokoj vrućini, kapelani i činovnici Kurije gušili su se u dimu kuharove vatre, grizli su ih komarci, živciralo ih je cvrčanje cvrčaka i udaranje apotekarova tučka i mužara. Nad svojim papirima stalno su kunjali, dok je u otrcanom šatoru sa strane papa, „naš najsvetiji otac Abraham“, „treći Salomon“, nastavljao s radom, izlazeći povremeno da smoči ruke i opere usta u potočiću.*⁵³ Jasno je da ovakav papa nije mogao doći Crkvi u boljem trenutku, kada je borba između svjetovne i papinske vlasti na vrhuncu s jednom od tada najjačih njemačkih dinastija Hohenstaufen. Papinskoj državi su prijetile i druge opasnosti. Bila je okružena neprijateljima gotovo sa svih strana. Inocent je vrlo spretno rješavao politička pitanja u Europi kao vrhovni poglavar Crkve. Inocent je dakako bio uvjeren u primat papinske vlasti nad svjetovnom, no situacija u kojoj se nalazilo kršćanstvo početkom 13. st. nije mu dopuštala da ulazi u otvoreni sukob sa europskim vladarima. On je vrhovnu vlast pape nad carem temeljio na dokumentima i darovnicama karolinških careva, više nego na osporavanoj *Konstantinovoj darovnici* kao što je do tada s papama bio slučaj. Možda je to bila tajna njegovog uspjeha.

Ipak Inocentovo najveće dostignuće bilo je sazivanje *Četvrtog lateranskog koncila* 1215. godine. Četvrti lateranski koncil se, kao i nekoliko prethodnih, među ostalim pitanjima bavio i pitanjem krivovjerja i hereze. Raspravljalo se o mnogim praktičnim pitanjima kao: određivanje ispovijedi barem jednom godišnje, zabrana rodbinskih brakova, pravila za unaprjeđenje episkopalnih dužnosti, ali najveća Inocentova preokupacija je ipak bilo pravovjerje. Inocent je čvrsto odlučio suzbiti tada najveći heretički pokret u Europi – Katare.. Inocent je pokazao izvrsne sposobnosti prilagodbe potrebama svoga vremena i izvanredne stvaralačke sposobnosti. On je prvi uvidio važnost putujućih propovjednika i toga da ih Crkva ima na svojoj strani . Kao što ćemo kasnije vidjeti, Inocent je prvi započeo „suradnju“ Crkve i putujućih propovjednika. Ta suradnja je početak onoga što će kasnije postati Red

⁵² MERCIER, *Povijest Vatikana*, 178.

⁵³ DUFFY, *Sveci i grešnici*, 111.

propovjednika.⁵⁴ Kako je Inocent istinski vjerovao u superiornost papinske vlasi nad carskom, duhovne nad svjetovnom, tako je u svoju službu stavio mačeve europskih kraljeva. Nakon ubojstva njegovog legata, koje je naručio Raymond VI. grof Toulousea, Petra iz Castelnaua⁵⁵ 1208. Inocent je bio primoran uporabiti silu. To je rezultiralo već spomenutim masakrom većinom katarskog grada Bezeirsa 1209. godine. Iako je možda taj nasilni obračun bio produkt zablude, papa je vrlo brzo shvatio da se nasiljem ne može mnogo postići. Trebalo je poticati istinski vjerski žar i u vjernicima probuditi želju da se sami ostave krivovjerja. U to vrijeme su među ortodoksnim pokretima franjevci uživali veliki ugled. Prema riječima Mateja Parisa, kada je Franjo došao pred papu da ozakoni njegov red i da im svoj blagoslov, papa je rekao Franji da se ide baviti svinjama, kamo i pripada. Kada je na njegovo zaprepaštenje Franjo to i učinio, Inocent je udovoljio svim njegovim zahtjevima, ali bez pismene potpore.⁵⁶ Taj je Inocentov postupak bio razborit i oprezan, svojstveno Inocentu, no iz toga su kasnije proizašli franjevci, koji su u kasnijim stoljećima postali stup papina autoriteta.

Inocent je bio mudar, školovan i prosvijetljen papa. Križarske vojne su uživale njegovu punu podršku. Taj aspekt njegove aktivnosti je bio uglavnom popraćen katastrofama. Kao što je poznato Četvrti križarski rat pod njegovim žezlom, vrlo brzo je izmakao kontroli i pretvorio u potpunu propast. Vojnici su prvo opljačkali kršćanski grad Zadar, a potom Carigrad. Može se reći da je to divljanje kršćanskih vojnika trajno zapečatilo odnose između grčke i latinske Crkve. Bio je to ishod koji Inocent svakako nije priželjkivao. Iako popraćen svim tim katastrofama, Inocent nikada nije napustio križarski ideal, sve do svoje smrti.

Gledajući život Inocenta III. može se zaključiti da je njegovo predsjedanje papinstvu donijelo mnogo dobra. Papinsku vlast je postavio na čvrste noge i utemeljio ju na nepobitnim dokumentima. Znamo da je Inocent sudjelovao u europskoj politici s više nego dobrim uspjehom. Slao je svoje legate u neke od tada najmoćnijih država Francusku, Englesku, Ugarsko kraljevstvo itd., s velikim uspjehom. Četvrti lateranski koncil je možda najvažnije takvo okupljanje u kršćanskoj povijesti. Postignuća pape Inocenta III. ipak se ne mogu gledati samo kroz prizmu „materijalnih“ ostavština, nego i kroz njegov svakodnevni život. Bio je nadahnuće mnogim papama poslije njega, koji su dakako bili svjesni njegove velike ostavštine. Inocent III. je u kasnijim stoljećima postao nedostižni ideal papinstva, kao što je za

⁵⁴ DUFFY, *Sveci i grešnici*, 112.

⁵⁵ Isto, str. 114.

⁵⁶ Isto, str. 114.

života bio snaga Katoličke Crkve. U svojoj osobi je neminovno sabrao sve karakteristike koje su takvim vremenima bile potrebne za jačanje papinskog autoriteta i Crkve općenito.

4.2. Začeci inkvizicije

Nema sumnje da riječ *inkvizicija* danas za mnoge ljude ima negativno značenje. Postala je sinonim za vjerski fanatizam i nesnošljivost prema drugim oblicima religije. Poznati su nam progoni heretika i krivovjernih još od rimskih vremena, no institucija *inkvizicije* tada još nije postojala. Inkvizicija kao takva je sigurno proizašla baš u to vrijeme kada je Crkvi bila prijeko potrebna za očuvanje kršćanskog identiteta. Stvorena je kao odgovor na najveću krizu vjernika s kojom se Crkva ikada do sada suočila. Papa Lucije III (1181.- 1185.) je u Veroni 4. listopada 1184. izdao bulu *Ad abolendum* kojom obvezuje:

- da grofovi, baruni i ostala vlastela polože zakletvu da će Crkvi priskočiti u pomoć oružjem pod prijetnjom izopćenja,
- da stanovništvo položi prisegu da će prijaviti svaku osobu koju se sumnjiči zbog hereze,
- da biskupi osobno dvaput godišnje posjete gradove i sela svoje biskupije kako bi otkrili heretike.
- Da se širitelji hereze proglase zauvijek nečasnim i liše službe.⁵⁷

Iako je Crkva nastojala svim sredstvima preobratiti vjernike, uspjeh je ipak izostajao. U početku je, zadirući od uporabe sile, Crkva intervenirala preko pisama i odredbi koje su mogle služiti kao smjernice vjernicima. Vrlo brzo je postalo jasno da takva institucija neće biti dostatna. Bilo je neizbježno da će se riječi pape Aleksandra III. koji je već na Trećem lateranskom koncilu (1179.) odredio da se treba silom suprotstaviti hereticima, zaplijeniti njihova dobra, a njih same porobljavati⁵⁸, ipak morati poslušati. Iako su temelji inkvizicije već bili postavljeni, institucija je još bila u povojima. Nakon smrti Lucija III., pa sve do Inocenta III. Crkva se više žalila na heretičku opasnost, nego li je poduzimala nešto po tom pitanju. Inocent III je napravio još jedan pomak u borbi protiv krivovjerja. Izdaje bulu *Vergenis in senium* (1199.) kojom potvrđuje odredbe Lucija III. i proširuje sankcije proglašavajući herezu

⁵⁷ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 57.

⁵⁸ Guy, Jean TESTAS, *Inkvizicija*, Zagreb, 1982., 13.

– povredom veličanstva.⁵⁹ Četvrti lateranski koncil (1215.) je ove odredbe proglasio općecrkvenim zakonima, potvrdio je istragu (*ex officio*⁶⁰) od župe do župe, zapljenu dobara i prepuštanje kažnjavanja osuđenih svjetovnim vlastima. Ovim potezom je utvrđena procesna struktura inkvizicije.

Rimsku inkviziciju u svom punom obliku je osnovao papa Grgur IX. bulom *Ille humani generis* 8. veljače 1232., što je zapravo bio odgovor na nemoć tzv. *Biskupske inkvizicije*“ predvođene dekretom *Ad abolendum* pape Lucija III. i cara Fridrika I. Barbarosse, koji određuju da – *svaki biskup imenuje po jednog svećenika koji će, potpomognut nekolicinom savjetnika, istraživati djelovanje krivovjernika na području njegove jurisdikcije.*⁶¹ Papa Grgur IX. je godinu dana ranije (1231.) izdao konstituciju *Excommunicamus*⁶² u kojoj se kao kazna navodi spaljivanje na lomači, za pokajnike se određuje doživotna kazna, zabranjuju se javni razgovori o vjeri laicima, zabranjuje se crkveni sprovod smaknutih i naređuje se društveni bojkot potomaka osuđenih.⁶³ Potezi pape Grgura IX bili su kruna djelovanja prijašnjih papa u borbi protiv heretika. Inkvizicija je za vrijeme njegovog stolovanja dosegla svoj konačan oblik, institucije koja je za zadaću imala istražiti područje ili osobu i „očistiti“ ju od krivovjerja. U borbi protiv krivovjerja papa se najviše oslanjao na dominikanski red, stoga se taj red usko povezuje s institucijom Inkvizicije.

4.3. Inkvizicijski postupak

Kako bi inkvizicija mogla funkcionirati svuda jednako, morala je počivati na istim kriterijima kako u samome Rimu, tako i u najudaljenijim krajevima kršćanske Europe. Papinske povelje i tekstovi pokrajinskih sabora sabrani su u djelo *Corpus iuris canonici*⁶⁴ koji određuje tijek inkvizicijskog postupka. Inkvizitori su najčešće bili svećenici ili redovnici koji bi prošli strogu skolastičku naobrazbu. Bilo je poželjno da osim latinskim vladaju i drugim jezikom, najčešće onim jezikom gdje su bili poslani. Treba prije svega objasniti kako je tekao postupak ispitivanja osumnjičenog, kako bi se moglo pokazati da je on bio podređen preciznim normama i zakonima.

⁵⁹ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 58.

⁶⁰ Isto, str. 58. – *nije bilo potrebno čekati optužbu za početak sudskog procesa.*

⁶¹ TESTAS, *Inkvizicija*, 2.

⁶² Isto, str. 59.

⁶³ Isto, str. 59.

⁶⁴ Isto, str. 62.

Skupina od tri ili četiri inkvizitora je poslana u pokrajinu gdje je prijavljena hereza. Pozvali bi stanovništvo koje bi se okupilo na lokalnom trgu ili oko crkve. Osobe prijavljene za herezu su mogle u roku od 15 dana priznati krivnju i dobiti blažu kaznu. To vrijeme je bilo poznato kao *Vrijeme milosti*.⁶⁵ U ovome roku optuženi heretik je mogao biti siguran da će s njime blaže postupiti, jer je priznavanje spašavalo od smrtne kazne.

Kada bi prošlo tzv. *vrijeme milosti* optuženik nije mogao očekivati nikakvu blagonaklonost od inkvizitora. Započeo bi proces *ispitivanja*. Svaki pokušaj bijega inkvizitori su prebacivali na civilne vlasti. Njihov zadatak je bio uhvatiti odmetnute i vratiti ih pred sud. Proces ispitivanja tekao otprilike ovako: *Kada bi se optuženi pojavio pred sudom dalo bi mu se na znanje zbog čega je optužen. Imao je pravo govoriti kada je želio. Nikada nije bio suočen s tužiteljima, niti je imao pravo na odvjetnika. Ispitivanje se najčešće odvijalo prema ustaljenim obrascima. Suci su mogli upotrebljavati sva sredstva da otkriju istinu, ali bi je morali nepobitno dokazati. U protivnom bi tužitelj bio kažnjen kaznom koje je bila namijenjena tuženom. Priznanja su se inkvizitorima činila važnijim od dokaza. Stoga ukoliko bi sudac bio siguran da optuženi nešto skriva, podvrgavao ga je torturi. Pritom je određeno izbjegavanje sakaćenja i smrti jer se Crkva gnuša krvi.*⁶⁶ Izgleda da je priznanje bilo vrhunac suđenja, ako bi se do njega došlo, nakon toga bi slijedila presuda i kazna. Kao i u civilnom pravu najmanje dva svjedoka su bila potrebna za donošenje presude.

Torturi se u inkvizicijskom postupku pribjegavalo rijetko i samo kada je bilo neophodno. U načelu suci su mogli birati između četiri vrste mučenja: *bičevanje*, kaznu koja se uzimala najblaža, *kozlič*, *estrapadu* i *žeravicu*.⁶⁷ Presuda se donosila obično nedjeljom na trgu, za vrijeme javne sjednice, gdje bi svi okupljeni mogli vidjeti optuženog. Nazivala se *sermo generalis*.⁶⁸ Nakon svega toga krenulo bi se izvršavanje kazne od kojih su tri najstrašnije: konfiskacija imovine, zatvor i smrtna kazna.⁶⁹

4.4. Propovijed

⁶⁵ TESTAS, *Inkvizicija*, 55.

⁶⁶ TOMIĆ, *Inkvizicija*, 64.

⁶⁷ TESTAS, *Inkvizicija*, 62.

⁶⁸ Isto, str. 66. – „opća opomena“.

⁶⁹ Isto, str. 67.

Osnivanje prosjačkih redova je bio izravna posljedica kriznog stanja u Europi. Crkva je shvatila da čin propovijedanja mora staviti u nadležnost svoga klera, kako bi nadvladala heretičke pokrete njihovim vlastitim oružjem. Bilo je to vrlo jasno papi Inocentu III koji je zaslužan za osnivanje dvaju najbitnijih prosjačkih redova u Crkvenoj povijesti. Naime papa je po povratku iz Danske, gdje je bio u misiji 1204., primio dvojicu španjolskih misionara, starog Diega iz Osme, i jednog mladog kanonika iz iste biskupije, Dominika de Guzmána iz Caleruge.⁷⁰ Nakon što je Diego umro, Dominik je na sebe preuzeo misiju koju mu je zadao Inocent. Dominik je dominikancima odobrio *regulu* sv. Augustina, učinivši od njih jedan od prvih prosjačkih redova.⁷¹ Njihovo prvu potvrdu ipak je objavio papa Honorije III. bulama 1216. i 1217. Oni će kasnije biti poznati kao Red propovjednika (Ordo Fratrum Praedicatorum). Za vrijeme Dominikovih nasljednika red je doživio brz i začuđujući uspon. Na početku stoljeća (1303.) red je imao 557 konvenata u 18 pokrajina, a broj članova je iznosio otprilike 15 000.⁷² Iz ovoga reda je proizašao i ženski dominikanski red, te još manjih redova u kojima su se okupljali laici bliski dominikanskom načinu života.

Jedna od najbitnijih osoba u crkvenoj povijesti je sv. Franjo Asiški. Franjo je rođen oko 1181/82. Assisiju kao sin dobrostojećeg trgovca tkaninom i majke iz ugledne francuske obitelji. Nakon sukoba s ocem Franjo je odlučio ostaviti obiteljsko nasljedstvo i otići propovijedati. U početku je njegov pokret izazivao papinu sumnjičavost, kao što je već bilo spomenuto, ali na kraju je red ipak dobio pismenu potporu pape Honorija III. Papa je prihvatio braću pod crkvenu jurisdikciju, a sam je Franjo zaređen za đakona. Red se nazvao Red manje braće (Ordo Fratrum Minorum). Kao i dominikanci, franjevci su se brzo raširili i poprimili velik broj sljedbenika. Sam Franjo je teško bolestan sudjelovao u 5. križarskom pohodu 1219. godine, te je osobno propovijedao pred sultanom El-Kamilom.⁷³ Franjevci su se uspjeli proširiti sve do Irske, Škotske, Skandinavije, te u Siriju i Svetu Zemlju, tako da već oko 1300. broje oko 30 000 do 40 000 članova.⁷⁴

Od početka 11. stoljeća možemo pratiti i eksponencijalni rast samostana svuda po Europi. Najprije se to može primijetiti u Francuskoj, koja je i bila jedna od najvećih žarišta heretičkih pokreta. Zapravo ne čudi što se u toliko broju samostana iznjedrila vojska

⁷⁰ MERCIER, *Povijest Vatikana*, 181.

⁷¹ Isto, str. 181.

⁷² JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 206.

⁷³ Isto, str. 208.

⁷⁴ Isto, str. 211.

karizmatika-propovjednika koji huškaju puk protiv Crkve. Papinska se obrana pokazala nedostatnom protiv tih heretičkih pokreta, koji su se širili posvuda. Naposljetku je u Francuskoj, Španjolskoj, Italiji i u Carstvu Crkva pozvala u pomoć svjetovnu vlast, te primijenila ratne mjere u obliku križarske vojne.⁷⁵

4.5.Sveti rat

Vjerska slika Europe se vrlo brzo mijenjala na štetu kršćanstva već od sredine 11. st. Crkva se dugi niz godina protiv heretika borila propovijedanjem, te je zazirala od korištenja oružja. Uspostavljena institucija *Inkvizicije* također nije imala dovoljno uspjeha pokušavajući preobratiti pojedince. Hereza se širila Europom brže nego što ju je Crkva uspijevala suzbijati. Bilo je jasno da će morati koristiti oružje. Dvojica papa koja su najviše pridonijela *svetom ratu* bili su Inocent III. i Grgur IX. Oni su počeli aktivno predvoditi ratove protiv heretika. Prvi takav sukob je bio već spomenuti slučaj katarskog grada Beziersa 1209.

U kolovozu 1235. papa Grgur IX. imenuje generalnog inkvizitora Francuske, uz izuzetak pokrajine Languedoc, Roberta zvanog *le Bourge*, koji je i sam prije bio heretik.⁷⁶ Poznato je da Robert 1239. u Mont Wimeru šalje na lomaču 427 ljudi, što je rezultiralo protivljenjem čak i crkvenih sudova, a rezultiralo je još većim sukobom.⁷⁷ Također godine 1243. kraljevske trupe dolaze pred Montsegur, koji je bio jako utočište albigenza, i opsjedaju ga. Sljedeće 1244. godine grad se predao, a više od dvjesto *savršenih* se odbilo preobratiti. Umrli su živi spaljeni iste godine, a pad Montsegura je bio najstrašniji udarac nanešen herezi u Languedocu.⁷⁸

Drugo najveće žarište hereze je bila Italija, koja se sa svojim patricijskim obiteljima često suprotstavljala Crkvi. Neki gradovi poput Firence su se gotovo potpuno suživili s herezom. Grgur IX je također 1232. imenovao vrhovnog inkvizitora za Lombardiju, dominikanca Alberica.⁷⁹ Taj isti Alberic u Bergamu napada gibeline koji su izabrali heretika za gradonačelnika, te je ovaj prisiljen otići s vlasti. Papa sa svoje strane podupire Alberica i

⁷⁵ JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 248.

⁷⁶ TESTAS, *Inkvizicija*, 38.

⁷⁷ Isto, str. 39.

⁷⁸ Isto, str. 42.

⁷⁹ Isto, str. 34.

proglašava sve stanovnike Bergama suradnicima heretika.⁸⁰ Hereza se infiltrirala u najviše redove talijanskog društva, stoga je imala financijska sredstva da se suprotstavi Crkvi. Poznat je primjer Ezzelina de Romana koji je posjedovao Veronu, Padovu, Vicencu, Trento i Bresciju; koji je bio izopćen, ali bez ikakvog rezultata.⁸¹ U Parmi se 1279. narod diže protiv dominikanaca i napada samostan, na što papa udara grad interdiktom, ali je opozicija bila tolika da su redovnici morali čekati 8 godina da se vrate u grad.⁸² Crkva je nakon ovakvih događaja bila prisiljena sa svoje strane imati trupe za zaštitu svojih propovjednika. Godine 1260. u Piacenzi osnovana je *Katolička liga*. Liga je imala zadaću domoći se svih gradova koji su se odupirali inkviziciji. Tako je liga zauzela 1273. grad Sermione gdje se nalazio katarski biskup, i gdje je pet godina nakon toga, spaljeno oko 200 katara.⁸³ Bio je to ključni udarac herezi u Italiji, iako su se u jednom obliku zadržali i danas.

Unatoč svoj dobroj volji crkvenog prelata i propovjedničkih redova čini se da su ovakvi sukobi bili neizbježni. Crkva je na nasilje počela odgovarati istom mjerom. Ratovi protiv heretika u Europi su vođeni s takvim žarom, da se mogu usporediti s križarskim ratovima vođenim u svetoj zemlji. Crkvi je trebalo mnogo vremena da se postavi na noge, ali pod papinskim vodstvom i svjetovnom vojskom, ona je to uspjela.

⁸⁰ TESTAS, *Inkvizicija*, 35.

⁸¹ Isto, str. 37.

⁸² Isto, str. 37-38.

⁸³ Isto, str. 38.

5. Zaključak

U ovom pregledu crkvene povijesti od polovice 12. do polovice 13. st. imali smo priliku promatrati herezu i njeno širenje u kriznim danima papinstva i Crkve. Crkva je tada iznjedrila instituciju koja se jedina mogla nositi s tim problemima. Bila je to *Inkvizicija*. Institucija koja je u povijesti ostala na *lošem glasu*. U novije vrijeme počinjemo shvaćati da inkvizicija nije bila toliko surova i strašna kao što se mislilo, već shvaćamo da je u kontekstu svoga vremena papinstvo smatralo inkviziciju neophodnim sredstvom istrage pravovjerja. Cilj ovog rada je bio prikazati instituciju *Inkvizicije*, u samim njenim počecima, kroz prizmu tadašnjih prilika na području Europe. Svrha ovog rada je upoznavanje s *Inkvizicijom* kako bi rad mogao poslužiti kao podloga za daljnje istraživanje ove teme.

Inkvizicija je podilazila vrlo strogim normama, te je kao takva bila lišena mnoge slobode u djelovanju inkvizitora. Za instituciju koja je imala jasan cilj: suzbijanje hereze, *Inkvizicija* je nedvojbeno polučila mnogo uspjeha. Iako se uz *Inkviziciju* vežu mnoge negativne konotacije, iz ovog rada možemo zaključiti da su postojale mnoge pozitivne strane njezina djelovanja. Upravo ta institucija je u kriznim vremenima kršćanstva preuzela primat u očuvanju religije, te ponovno vratila moć Crkve i papinstva. Crkva je s *Inkvizicijom* stekla dragocjeno iskustvo u borbi protiv krivovjerja, jer tek s početkom njezina djelovanja su određene mnogo jasnije granice između kršćanstva i heretičkih nauka. Potrebno je i navesti da djelovanje *Inkvizicije* iza sebe nije ostavilo ni približno toliko mnogo žrtava, kao neki raniji ili kasniji „režimi“. Sačuvana je dostojanstvenost Crkve i papinstva. Najveća pobjeda *Inkvizicije* je bio njezin psihološki učinak na puk, što gledajući čak i kroz prizmu 21. st., dovodi do zaključka da je samo postojanje ove institucije bilo jedan od najučinkovitijih oružja protiv krivovjerstva.

Glavni fokus ovog rada ipak su bile hereze koje su potresale Crkvu. Dvije najopasnije po Crkvu su bile katari i valdenzi. Razlog što su ta dva pokreta bila toliko uspješna i opasna po Crkvu, možemo vidjeti u njihovoj strukturi i organizaciji. Naime oba pokreta su imala vrlo jasnu i snažnu hijerarhiju. Daljne razloge uspjeha možemo potražiti u tome što oni u mnogim gradovima dobili potporu svjetovnih vladara. Borba Crkve protiv hereza je vrlo brzo nadišla borbu Crkve protiv krivovjerja, već je prerasla u svjetovnu borbu. Crkva je, kao što smo vidjeli, bila primorana potražiti pomoć od kršćanske vojske, dok su ovi s druge strane imali potporu protivnika Crkve. Priložene su mnoge zakonske uredbe i bule, pisma i proglašenja

koja su stvarala političku, zakonodavnu i opću atmosferu samih progona, no tada su neke hereze već dobile na snazi i nisu se mogle suzbiti perom i papirom. Zasigurno je da se bez postojanja institucije *Inkvizicije* pokreti poput katarskog ili valdenškog ne bi mogli tako lako suzbiti. Nadam se kako je ovaj rad uspio u ostvarenju jedne manje sinteze koja bi mogla postaviti temelj budućem radu i eventualnom obuhvaćanju svih podataka dostupnih o ovoj temi.

Literatura :

1. Baigent Michael, Leigh Richard , *Inkvizicija*, Zagreb, 1998.
2. Barraclough, Geoffrey, *The Christian World – A Social and Cultural History of Christianity*, London, 2003.
3. Duffy Eamon, *Sveci i grešnici*, Rijeka, 1998.
4. Goldstein Ivo, Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2006.
5. Hubert Jedin, *Velika povijest Crkve*, sv. III, Zagreb, 2013.
6. Le Geoff Jacques, *Civilizacija srednjovjekovne Europe*, Zagreb, 1998.
7. Logan, Donald, *A history of the Church in the Middle Ages*, Routledge, 2005., 202.–224.
8. Mercier Jacques, *Povijest Vatikana*, Zagreb, 2001.
9. Roach, P, Andrew, „Penance and the Making of the Inquisition in Languedoc“, *Journal of Ecclesiastical History*, vol. 52/3, 409 – 433, London, 2001.
10. Testas, Guy, Testas Jean, *Inkvizicija*, Zagreb, 1982.
11. Tomić Draženko, *Inkvizicija*, Zagreb, 2004.

Izvori s interneta

<https://www.britannica.com/biography/Fra-Dolcino> , zadnji puta pristupljeno 04. Rujna. 2017.

http://www.camo.ch/korjeni_i_ucenje.htm., zadnji puta pristupljeno 01. Rujna. 2017.